

tatja / Hitetlen — lehet, hogy újramezdi.” A hagyomány és újítás, a megőrzés és a megszüntetés dialektikájának a végiggondolása ez. S hogy ennyire következetesen sikerült, az egy konok erkölcsi tartásnak is köszönhető. A fiatalságból, őszinteségből törvényszerűen következik a tisztaság vágya. A szép életé. Így nem véletlenül kerül a középpontba a kötet címadó verse, a *Fehéringes folyók*: „akarom, hogy tiszta legyen, / ahogy anyja szülte világra;”.

A valóság elemzése, a költői program kifejtése olykor túl közvetlen, didaktikus, kellően meg nem formált módon épül versbe (*Az rossz, Hitlító, Elképzeléseinkhez szívét, öklöt, Nem és nem*). A kötetnek csak töredékét tesszik ki ezek a versek. Mert húszesztendőskorára megtanulta Pintér Lajos, hogy a valóság bonyolultságát és e valósághoz való költői viszonyának elementárisan elkötelezett voltát csak úgy kísérelheti meg maradandóan kifejezni, ha keresi a mai költői áramlatok szintézisének módját. S ha tudja, hogy ez a szintézis nem elrejti, csak feloldja a világ ellentmondásosságát. A huszadik század embere két végletes választ adhat a valóságra: mondhatja, hogy a világ abszurd, s mondhatja, hogy a világ megváltoztatható. A marxizmus tagadja a világ abszurditását, de tudomásul veszi, hogy a huszadik század számtalan abszurd vonással terhelt. Éppen ezért fokozott a szüksége a világ megváltoztatásának. Ezt ismeri fel Pintér Lajos is. Minden adott tehát: a megmondott világgép s a költői tehetség egyaránt ahhoz, hogy a most jelentkező költőnemekednek ez az egyik leginkább bizonyított költőtehetsége előbb-utóbb a magyar líra élvonalába törjön. (*Kozmosz*, 1975.)

VASY GÉZA

Kántor Lajos: A megtalált színház

Kántor Lajos kritikusi pályájának elejétől fogva egyképpen figyelt a művészek minden ágára, sőt, a szellemi élet egészére. Ez széles kitekintést nyit számára a romániai magyar kultúra helyzetére, tényleges problémáira. Az élő irodalom egyetlen fontos jelensége nem került kívül kritikusi gondján, nincs olyan értékes mű, amelyről ne mondta volna el a véleményét, ezzel párhuzamosan pedig újra meg újra mélyre merült az irodalom történetébe, hogy egyszerre lehessen az alapok és az emelkedő falak munkása. Irodalomkritika és irodalomtörténet szervesen kapcsolódik össze Kántornál, könyvei szinte váltakozva foglalkoznak a jelenkor irodalmi alkotásaival, művekkel, áramlatokkal és az irodalomtörténet búvárlást kívánó fejezeteivel. Madách-kötetében (*Százéves harc „Az ember tragédiájá”-ért*), még félig diákként, a magyar irodalom egyik legbonyolultabb alkotását közelítette meg a modern irodalomszemlélet alapján; Móríc Zsigmond prózájában elsőnek mutatta ki a lírai elemek meghatározó szerepét. Irodalomkritikáinak egy részéből állt össze a Láng Gusztávval közösen írt első romániai magyar irodalomtörténet, amely körül éles viták kerekedtek, jelezve, hogy a *Romániai magyar irodalom 1944—1970* nem regisztrált, hanem döntően beleszólt az élő irodalom folyamatába. *Utazás a gyökerek körül* című kötete óta tudhatjuk, hogy Kántor Lajost szenvedélyesen érdekli a képzőművészet, ennek hagyományai és jelene egybeölelve; kötetének alcíme érzékelteti, hogy a modern művészetekről írt „útirajzot” az Adriától a Balti-tengerig. A jubileumi Korunk-évkönyvben közreadott tanulmánya a folyóirat képzőművészeti anyagát elemző új könyvből mutat be egy fejezetet.

„E kötet szerzője bevalloitan az irodalom felől érkezett a színházhoz”, mondja nemrég megjelent kötetének előszavában. Az alcím utal arra, hogy Kántornak egy

évtizeden át a kolozsvári *Korunkban* rendszeresen közölt *Kövek* rovatából kapjuk a színházi vonatkozású írásokat, természetesen más, ide kapcsolódó kritikákkal, esszékkel együtt. Színháztörténetet írt Kántor Lajos, de nem visszatekintve, hanem „menet közben”, ami rendkívül izgalmassá teszi kötetét, hiszen ő maga kínálja az alkalmat arra, hogy lemérjük: egy-egy, esztendőkkel ezelőtt leírt bírálata megőrizte-e érvényét azután is, hogy a színházi előadás, amelyről szolt, kezd háttérbe szorulni emlékeinkben.

Mit tart lényegesnek Kántor? A líra, illetve a próza eredményeihez mérhető romániai magyar drámaírás kimunkálását, összhangban a román drámairodalom korszerű törekvéseivel és a világ legjobb értékeivel, s ennek az irodalmi rangú drámatermésnek istápolását a hat romániai magyar színpadon, a korszerű művészi igények legmagasabb szintjén. Tisztában van azzal, hogy „... a színház nem a választott kevesek gyülekezőhelye, hanem — bármennyire is romantikusan hangozzék a század utolsó negyedében — a tömegek nevelésének, a közönségformálásnak temploma”, de ennek ellenére, vagy éppen ezért, semmilyen engedmény nem jogosult a drámák és előadások művészi szintjének rovására. A legígéretesebb jelenkori fiatalok vagy középkorú színpadi szerzők, Kocsis István, Sütő András, Bálint Tibor, Ion Băieșcu, D. R. Popescu munkásságát — akaratlanul is, a klasszikus örökség megidézésével — Shakespeare, Beckett, Csehov, Gorkij, Katona József, Petőfi, Illyés Gyula, Németh László, Lucian Blaga vagy Madách drámaírói művészetével szembe-síti, az erdélyi magyar színházi együttesek vagy rendezők művészi eredményeit, koncepcióját pedig olyan széles koordináták közé helyezi, amelyek Szatmártól Londonig húzódnak. És ebben a szokatlanul széles keretben úgy találja, hogy a romániai magyar drámaírás és színjátszás kinötte a középszer béklyóit, Kocsisnak, Bálintnak vagy Sütőnek egyetemes érvényű mondanivalója jut el a nézőkhöz darabjaikból. Harag György rendezése pedig „nem egyszerűen jó színházat — néhányszor nagy színházat adott nekünk”.

Ennek pedig, érezzük ki Kántor könyvéből, döntő fontossága van az egész romániai magyar szellemi életben. A nemzetiség számára a színház jóval több színpadi játéknál, tragédiák vagy komédiák, színészi alakítások és rendezői felfogások szintjénél: a romániai magyar kultúrában a színjátszásnak mindig önmagán túlmutató feladata volt. Egyebek között az élő szó, a nyelvben élés áhítatát jelenti; minden bizonnal ezért oly népszerűek nemcsak a színházi bemutatók, előadások, de velük együtt színészek, előadóművészek szavalóestjei. Ezért szentel külön részt könyvében Kántor Lajos a vers színpadának, Banner Zoltán, Varga Vilmos, Nemes Levente, Illyés Kinga sajátos művészetének, vagy az írófejedelem kilencvenedik születésnapját köszöntő emlékezetes Kós Károly-műsornak.

Kántor Lajos „köveknek” nevezi színháztörténeti esszéit, bírálatait. Kétségtelenül egy rendkívül fontos, nélkülözhetetlen színháztörténet alapozó kövei ezek az írások, s mint minden jó fundamentum, ezek is épületet tarthatnak fenn, immár tisztán látjuk: nélkülük nem emelkedhetnének ennek az épületnek a falai. De nem rideg, „semleges” kövek, hanem inkább próbakövek, amelyek vitát, vihart váltottak ki máris, mint Láng Gusztávval közösen írt irodalomtörténete. De hiszen minél viharosabb egy könyv fogadtatása, annál inkább bizonyítja eredetiségét. (*Dacia*, 1976.)

BEKE GYÖRGY